

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Л. Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ
ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ ИМ. Л. Н. ГУМИЛЕВА
GUMILYOV EURASIAN
NATIONAL UNIVERSITY

Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2015»
атты X Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
X Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2015»

PROCEEDINGS
of the X International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2015»

УДК 001:37.0
ББК72+74.04
Ғ 96

Ғ96

«Ғылым және білім – 2015» атты студенттер мен жас ғалымдардың X Халық. ғыл. конф. = X Межд. науч. конф. студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2015» = The X International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2015». – Астана: <http://www.eni.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie-2015/>, 2015. – 7419 стр. қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-9965-31-695-1

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001:37.0
ББК 72+74.04

ISBN 978-9965-31-695-1

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2015

Қазақстан мен Қытайдың экономикалық даму қарқыны тездетілуге, сауда-саттық мөлшері біркелкі болмағанымен, жалпы беталысы жоғарылап келеді. Жоңғо-Қазақстан елдерінің экономикалық құрылымының бір-біріне қажеттілігі бүгінгі күннің талабы болып отыр. Қазір кемшіліктерге екі ел де стратегиялық тұрғыдан баса назар аударып, мұқияттылықпен шешім қабылдайтын болса, екі елдің экономикалық ынтымақтастығы қазіргіден де мол табыстарға жетеді. Қытай ядролық қаруы бар елдердің ішіндегі ядролық қаруды Қазақстанға қолданбауға серт беріп отырған бірден-бір ел. Қытай бейбітшілік пен тұрақтылықты сақтауды мемлекет қауіпсіздігін қамтамасыз ету қажеттігі деп есептейді; Бұл жөніндегі еліміз бен Қазақстанның көзқарасы ұқсас болып отыр. Қазақстан дербес болғаннан кейін белгіленген мемлекеттік қауіпсіздік стратегиясы да қорғаныс үшін болып, Еуразия континентінің Қытай мен Қазақстан орналасқан аймағындағы бейбітшілік пен тұрақтылықты сақтауы екі елдің қауіпсіздікті қамтамасыз ету мүддесіне сай келіп отыр. Шекара мәселесі жөнінде екі елде алға басарлық танытып, аталмыш мәселені толығымен шешті. Сонымен бірге шекара аймақтарындағы сенімділікті күшейтіп, қарулы күштерін қалыптастырды. Қазір екі елдің мемлекеттік қауіпсіздік жөнінде ешқандай қайшылығы жоқ, оның аймағындағы көптеген заңдық негіздегі құжаттармен шарттарға қол қойылды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Совместная Декларация об основах дружеских взаимоотношений между РК и КНР.//Казахстанская правда. 1993г.№9.
2. Ч.Уалиханов. «Избранное произведение» Алматы, 1987г.
3. Тянь Жун Фэн. «XX ғасырдың 20 жылдарындағы Қазақстан Қытай ынтымақтастығының кейбір мәселелері». Автореферат. Алматы, 1998ж.
4. К.Тоқаев. «Страны АТР во внешней политики Казахстана».Автореферат. Алматы, 1998г.
5. К.Тоқаев. «Под стягом независимости. Очерки внешней политики Казахстана». Алматы, «Жеті жарғы», 1997г. 192 стр.
6. Н.Сейдім. «Қазақстан мен Қытай Халық Республикасы арасында мемлекеттік шекара мәселесінің шешілуі»//Ақиқат 2002ж. №11. 20 бет.
7. Н.Ә.Назарбаев. «Қазақстанның егеменді мемлекет ретінде қалыптасуы мен даму стратегиясы» Алматы, «Атамұра» 1992ж.138-бет.
8. Чжен Кун Фу. «Геополитика Казахстана. Между прошлым и будущим». Алматы «Жеті жарғы», 1999г. 269 стр.
9. Ж.К.Қасымбаев. «Қазақстан-Китай: Караванная торговля в XIX начале XX веков» Алматы, «Өнер», 1996г. 208 стр.
10. Чжен Кун Фу. «Геополитика Казахстана между прошлым и будущим» Алматы, «Жеті жарғы» 1999г. 281 стр.
11. Б.Ермуханов «Политика и дипломатия внутри и снаружения» //Казахстанская правда 1993г. 13 июнь.
12. Р.Қалиев. «Путь Казахстана в мировое сообщество» //Казахстанская Правда 1994 г. 13 июнь.
13. Е.Абенов. «Внешние политические интересы РК урок и перспективы»//Саясат 1995г. №1.

ӘОЖ 930.85

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ МҰСЫЛМАНДЫҚ ОҚУ ОРЫНДАРЫ МЕН АҒАРТУШЫЛЫҚ ҚОҒАМДАР (XIX Ғ. АЯҒЫ МЕН XX Ғ. БАСЫ)

Жусупова А.С.

zhusipova.aigerim@mail.ru

Астана қ., Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Ресей империясының жүргізген әкімшілік-саяси реформалары қазақ даласына жаңа әкімшіл-территориялық жүйенің енуіне себеп болды. XVIII ғасырдан бастап Қазақстан жерінің патша үкіметі тарапынан пәрменді отарлана бастауымен қабылданған әкімшілік реформалар тіл, дін, ағарту салаларына айтарлықтай өзгерістер алып келді. Патша үкіметі орыстандыру саясатын өте сақтықпен жүргізіп, халықты мектеп, медресе ашу және оған қазақ балаларын тарту арқылы қызықтыруға тырысты. Бұл жаңа өзгеріске шынымен де бастапқыда үрке қараған жұрттың бойын үйретуде патша әкімшілігі қулыққа барып, әр ру басшыларына шен-шекпен беру арқылы сеніміне кіріп, оларды патша билігіне қалтықсыз қызмет етуге мойын бұрғызды. Қазақ даласына миссионерлерді жіберу арқылы оқу, оқыту жүйесін орыстандыру саясатын қолға алып, ислам дінін ығыстыруды көздеді.

Мұсылман дінінің құралы ретіндегі араб жазуын орыс әліпбиімен алмастыру арқылы ақырындап орыс-түзем мектептерін енгізу қолға алынды. Сөйтіп, патша өкіметі отарлау үрдісі барысында ислам дініндегі Орта Азия мен Кавказдағы түркі халықтарының өміріндегі ықпалын әлсірете отырып, оны жоюға тырысты. Осы мақсатты Н.И. Ильминский, Н.Н. Остроумов, А. Васильев, И.Я. Яковлев және т.б. миссионерлер жүзеге асыруға белсене кіріскен. Мәселен, Н.И. Ильминский өзінің миссионерлік әрекетін жазған хаттарында айқын келтіреді.

Патша үкіметі қазақ арасында татар мәдениетінің таралып кетуінен қорықты. Себебі XIX ғасырдың аяғында Қазақстанда татар тілінде басылған әдебиеттер кең таралып, медреселерде татар тілінде жазылған оқулықтар көптеп оқытыла бастаған еді. Сондықтан Орта Азия мен Қазақстанға жіберілген миссионерлерге жергілікті халықты татар ықпалынан арылтуды міндеттеген болатын. Олар орыс-қазақ мектептері арқылы мұсылмандар арасында христиан дінін уағыздауды қолға алып, оқу бағдарламасына арнайы дін сабағын енгізе жүргізу арқылы жас баланың психологиясына әсер етуге тырысты.

XIX ғасырдың ортасында Қазақстан территориясында мұсылман мектептері мен медреселері ашыла бастады. 1870 ж. 16 наурыздағы ережеге сәйкес мұсылман оқу орындарына қатаң бақылау орнатылып, Н.И. Ильминскийдің жүйесі енгізілді. Бұл ереже бойынша мұсылмандық оқу орындарында орыс тілін оқыту міндетті болды және мектеп пен медреселерді ашуға орыс тілді мұғалімдер болған жағдайда ғана рұқсат берілді. Ашылған оқу орындарында балаларын оқытқысы келгендер оқу бөлімінен арнайы рұқсат куәліктерін алуға тиісті болды. 1877 жылы Халық ағарту Министрлігі қазақ, башқұрт және татар мектептеріне тағайындалған инспекторларға қатысты жобаны бекітіп, онда оларға барлық дала өлкесіндегі мұсылман мектеп-медреселерін бақылау жүктелінді. Инспекторлар өзінің қарамағындағы әр мектеп-медреселердің оқу үрдісі жөнінде министрлікке мәлімдеме жазып, есеп беріп отыруға міндетті болды. Мұсылман оқу орындары Халық ағарту министрлігінің арнайы рұқсатымен ашылды, әрі облыс генерал-губернаторлардың бақылауына алынды. Мәселен, Жетісу облыстық әскери губернаторы өз қарамағындағы барлық уезд басшыларына мұсылман медреселерінде жиі қадағалауды талап еткен хат жолдаған [1]. Осының нәтижесінде 1879 жылы Қапал уезінің басшысынан уездегі екі мұсылман мектебінде оқу ережеге сай оқылмай, орыстарға қарсы үгіт жұмыстары жүргізілетіні айтылған хабарлама түскен [2].

Түркістан генерал-губернаторы К.П. фон Кауфман түземдік мектептер ашу мәселесін қолға алып, онда дәріс беретін оқытушыларды даярлау үшін 1879 жылы Ташкент қаласында мұғалімдер семинариясын ашып, оған орыс балаларымен қатар қазақ балаларын да қабылдады. Патша үкіметінің қатаң бақылауына қарамастан Дала облыстарында мұсылмандық білім беру жүйесі бойынша білім алып жатқандардың қатары жылдан-жылға көбейді. Мәселен, 1886 жылы Жетісу облыстық әскери-губернаторына келіп түскен толық емес материалдарға қарағанда облыста 7909 бала (6157 ұл, 1752 қыз) мұсылманша білім алған [3].

XIX ғасырдың соңы мен XX ғасырдың басында түркі халықтары арасында жәдитшілдік қозғалыс барысы жандана түсті. Бастапқыда Қырым, Еділ бойы татарларының арасында қалыптасқан бұл қозғалыс кейіннен Орта Азиядағы барлық түркі халықтары арасында жалғасын тапты. Жәдидшілдіктің ірі өкілдері И.Гаспралы, Ш.Маржани, А.Ибрагимов, М.Абдурашидханов, М.Бехбуди, Ф.Ходжаев, т.б. қоғамдық өмірдегі рухани тоқыраушылықты сынға алды және өздерінің ағартушылық бағыттағы күрес барысын патша өкіметінің отарлық саясатына қарсы бағыттады. Жәдиттік қозғалыстың жандануы «жаңа әдісті» мұсылмандық медресе, мектептердің көптеп ашылуына алып келді. «Жаңа әдісті» жақтаушылар жаңа оқу бағдарламасына география, тарих, есеп, жаратылыстану, орыс тілі сияқты пәндерді енгізуді қажет деп тапты. Жалпы, жәдидшілер «еуропалық оқу жүйесін» оқытуды қалады. Бұл «еуропалық оқу жүйесінің» жобасын XIX ғасырдың соңында Санкт-Петербург университетінің Шығыстану факультетінің оқытушысы Хұсайын Файызханов ұсынған болатын. Ол жобасында татарлардың арасында бұл оқу жүйесіне қарсылық туындамас үшін шариат сабағы мен араб тілін де оқытуды қалдыру мәселесін қойды [4].

XX ғасыр басында мұсылман мектептері мен медреселеріндегі оқу жоспары, бағдарламалары жаңаша әдіспен қайтадан жасалып, жаңа оқу құралдары дайындалды. Оқу мерзімі алты жылға белгіленіп, жаңа оқу бағдарламасы «Алты жылдық ибтидаия бағдарламасы» деп аталды. Бұл бағдарламада мақсаты мен міндеттері айқын көрсетіліп, оқыту әдістемесі мынадай алты шарты белгіленді:

Мақсаты: дінді, көркем халықты, Отан сүйгіштікті, Отан пайдасы үшін Отан балаларын жетілдіру (тәрбиелеу). Рухы: Отан және ұлтымызға һәм махаббат. Беретін мағлұматы: тұрмыста тәуелсіз қарекет ете алу, түрлі, күнделікті мәселелер алдында абдырап қалмау, өзінің ахуалы мен мұқтажының талабына жарата аларлық, шетке шыққанда, өзін тәрбие айтып, алып кетерлік бір білімі ақтар. Оқылатын пәндер: 1. Дін. 2. Ана тілі. 3. Есеп. 4. Орыс тілі. 5. Жағрафия. 6. Табиғат тану. 7. Ұлт тарихы. 8. Отан тарихы. 9. Ашқал және рәсім. 10. Күй. 11. Гимнастика.

Түйіні: тәуелсіздік (мустақилық). Оқу мерзімі – 6 жыл [5].

1890 жылы Орынборда ағайынды Хұсайыновтардың қолдауымен жаңа әдістегі «Хұсайния» медресесі ашылып, бастапқы кезде бұл оқу орны ағайынды Хұсайыновтардың сауда фирмаларында жұмыс істейтін қызметкерлерді даярлауды көздесе, кейінірек «жаңа әдісті» мектептер мен медреселерге оқытушы даярлау ісіне көшті. 1906-1907 жылы медреседе тригонометрия, физика, химия, психология, логика, гигиена және медициналық білім, саяси экономия, сауда ісі және бухгалтерия сияқты пәндер оқытылды [6]. «Айқап» журналына қырғыз зиялысы И. Арабаев жариялаған мақаласында: «Медресе Хұсайния» дұрысында адамды жақсы заманға лайық білім беретұғын бір медресе. Мұнда Бұхарадан он жыл, жиырма жыл жатып ала алмаған араб тілі ғылымынан артық ғылым алынады. Хәмда Русияның гимназиясы секілді орта мектептерде оқыған бірқатар өнерлер мұнда оқытылады. Біздің туземный школдағы 7-8 жыл оқыған балалар қатары орысша білім алып шығады», – деп келтіріле отырылып, қазақ-қырғыз балаларын осы медреседе оқуға шақырған. «Хұсайния» медресесінде де, Троицкіде ашылған «Расулия» медресесінде де қазақ балалары оқыған. Олардың бұл аталмыш оқу орындарында оқуына қазақ-татар байлары көмектесіп отырды. 1912 жылғы «Айқап» журналының 12 санында «Хұсайния» медресесінің шәкірті Садық Аблановтың медреседе оқуға ақшалай жәрдем көрсеткен татар және қазақ азаматтарына ризашылығын білдірген хаты жарияланды. 1906 жылы ашылған Уфадағы «Ғалия» медресесі де қазақ балаларының оқитын орындарының біріне айналды. Ол жоғары мұсылман оқу орны ретінде татар, башқұрт және Ресейдегі басқа мұсылман халықтарын ағарту саласында үлкен рөл атқарды. Медресеге орта сыныптық «рушдиядан» өткендер сынақ тапсыру жолымен қабылданған. Төменгі басқыш «ибтидаияда» үш жыл, орта «рушдияда» үш жыл, жоғарғы «Ғалияда» алты жыл, жиыны он екі жыл оқыған.

«Ғалия» медресесі басқа көп медреселерден оқу үрдісінің әлдеқайда жоғары болғандығымен ғана емес, шәкірттер ортасында еркін ойдың күші басым болуымен көзге түскен. Айтыс-тартыс, лекция, әдеби кештер жиі-жиі ұйымдастырылып, татар, қазақ, өзбек

тілдерінде қолжазба журналдар шығарылып тұрды. Сонымен қатар медреседе шет мемлекеттерде білім алған Сейдшариф Жиганшин, Ғабдолла Шонаси, Хабиболла Зайни, Махмұд Сатай, Ғабдолла Фахри, Зәкір Қадри және т.б. оқытушылар дәріс берді. 1911 жылы «Ғалия» медресесіндегі қазақ шәкірттерінің қаражатымен «Әліппе яки төте оқу» атты қазақша оқу кітабы жарық көрді. Осы жылы «Ғалиядағы» қазақ шәкірттерінің көмегімен Ғұмар Қараштың «Өрнек» атты кітапбы басылып шықты. Троицкідегі “Расулия” медресесінде Торғай, Семей, Ақмола, Орал облыстарының қазақ балалары білім алды. 1916 жылы қазандағы мәлімет бойынша бұл медреседе Торғай облысынан Е. Елшібаев, Қ. Темірболатов, Қ. Юзкеев, Н. Тәжінов, Ж. Сатмұхаметов, А. Егізбаев, Ғ. Уәлиев, М. Уәлиев, М. Нұрфаизов, Б. Ишмұхаметов, Семей облысынан Р. Мүсірепов, Ы. Наурызбаев, С. Қалиев, С. Маттыбаев, С. Сыздықов, А. Естемесов, Ж. Егінбаев, Орал облысынан М. Мұхаметжанов, Ақмола облысынан М. Танатов, Ф. Сұрағанов сынды қазақ жастары оқыған [7].

Қазақстанда атап айтқанда, Верныйда Ғабдулвалиевтер, Ақсуда «Мамания», Қапалда «Якобия», Зайсанда «Қазақия» және «Ғизатия», Қарғалыда «Әмирия» және тағы басқа медреселер ашылды. Бұл оқу орындарының шәкірттері жылдан-жылға көбейіп отырған. Қарғалыдағы «Әмирия» медресесінде 1912 жылы 150-ден артық бала дәріс алды.

Қазақстандағы мұсылман мектеп-медреселерінің қызметіне ағартушылық қоғамдар көптеп көмектесті. Негізінде Қазақстан қалаларында ағартушылық бағыттағы қоғамдар XIX ғасырдың аяғында құрыла бастаған. 1870 жылы Зайсан қаласында оқушы мұсылмандарды қолдау мақсатында «Джамгиат мағариф» қоғамы құрылып, оның құрамына қаланың және қалаға жақын маңайдың адамдары, Зайсан және Семей облысында тұратын барлық мұсылмандар мүше бола алды. Әйелдер де қоғамға мүшелікке кіруге құқылы болды. Қоғам мүшелері жылына 4 сом көлемінде жарна төлеп отырған. Жарнадан жиылған ақшаның қай мақсатта жұмсалғандығы жөнінде қоғам қазынашысы жиналыстарда есеп беріп отырды. Қоғам жұмысын өз тараптарынан құрылған арнайы комиссия тексерді және комиссия екі жылда бір рет сайланды. Қоғамның құрылтайшыларының көпшілігі татар көпестері болды [8].

«Джамгиат мағариф» қоғамы медреселердегі оқушыларға қаржылай көмек көрсету, медресені қажетті заттармен жабдықтау, оқытушылармен қамтамасыз етумен айналысты. Сондай-ақ, медресені бітірген шәкірттерге ірі қалалардағы жоғары оқу орындарына түсуге көмек көрсету ісін де өз қолына алды. Зайсандағы «Ғизатия» мектебіне жоғарыда аталған іс-шаралар бойынша көмектесіп отырған.

1909 жылы ағартушылық мақсатты көздеген Жетісу облысының Қапал уезінде «Мұсылмандардың ағартушылық және қайырымдылық қоғамы», ал 1912 жылы Жаркент қаласында «Мұсылман-прогресшілдер қоғамы» ұйымдастырылды. Бұл қоғамдар оқу саласына көмек беріп қана қоймай, мұқтаж мұсылмандарға, кедей жатақтарға, қарттар мен жетім-жесірлерге, мүгедектерге ақшалай жәрдем беру ісін де қолға алды.

XIX ғасырдың соңы мен XX ғасыр басында ашылған мұсылман мектеп-медреселері мен ағартушылық қоғамдарының ағарту саласына қосқан маңызы зор. Бұл оқу орындарынан білім алған қазақ шәкірттердің кейбіреулері шет мемлекеттерде білімдерін жалғастырып, ғылым жолына түссе, ал біреулері қазақ қоғамының қызметіне белсене араласып, қазақ газет-журналдарын, оқулықтарын шығаруға белсене араласты. Осы оқу орындарын бітіргендер қазақ зиялыларының қатарын толықтырып, мемлекеттік орындарда қызмет етті.

Пайдаланған әдебиеттер

1. ҚР ОММ. 44-қ., 1-т., 32721-іс. 686-п
2. ҚР ОММ. 44-қ., 1-т., 32721-іс. 684-п
3. Қойгелдиев М. Жетісудағы Ресей билігі (XIX ғ. – 1917 ж.). Астана, 2004.
4. Абдуллин Я.Г. Татарская просветительская мысль. Казань, 1976.
5. Адамбосынов Қ. Қазақстан медреселеріндегі ұлт тарихы // Қазақ ордасы. 2003. №1.
6. Рахимкулов М.Ф. Медресе “Хусаиния” в Оренбурге. Оренбург, 1975.
7. ҚР ОММ. 25-қ., 1-т., 423-іс. 31, 31, 32-пп.

ӘОЖ 94 (574)

XVI ҒАСЫРДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫНЫҢ САЯСИ ТАРИХЫНАН

Капбасова Диана Серикбаевна

diana-kapbasova@mail.ru

Абай Мырзахметов атындағы Көкшетау университеті халықаралық қатынастар, тарих және әлеуметтік жұмыс кафедрасының оқытушысы, Көкшетау, Қазақстан

Бұл мақалада Қазақ хандығының қалыптасып, даму тарихымен тығыз байланыста болған Жетісу аймағының қазіргі таңда тарихи деректер мен ғылыми зерттеулерде зерттелу деңгейіне тарихнамалық шолулар жасалынған. XVI ғасырдың басындағы бірінші онжылдықта да қазақтың ханы Керей ханның баласы Бұрындық өзінің хандық билігін жалғастырған. Алайда оның Жетісу жерінде ешбір билік жүргізген әрекеттері жазба деректерде кездеспейді. М.Х.Дулатидің жазуына қарағанда бұл кезде хан Бұрындық еді, бірақта хандық билік Қасым ханның қолында еді дейді. Ал екінші бір жерінде Қасым ханның билігінің зор, беделінің күшті болғандығын жазса, ал Бұрындық ханды ешкім де хан деп ауызға алмайтынын жазады. Сондай ой тууы мүмкін неге Бұрындық ханның беделі төмен түсіп кетті. Ол неге қазақ хандығының ата жауымен (Мұхамед Шайбани) құда болып М.Шайбани ханның інісіне бір қызын, баласына екінші қызын беріп достасып кетті? Мұның түбі келешек хандық билікке таласта жатыр еді. Біріншіден Бұрындық хан Жәнібек ханның Қасымнан бастап балаларының беделінің өсіп келе жатқандығын көріп олардың ұлыстық жерінің кеңейіп бара жатқандығын байқап оларға қолайлы болса ылғида кедергі жасауға тырысты. Сондықтан да ол Жәнібектің балалары Таныш пен Жаныш сұлтандарды Шайбани хан шауып талқандап жатқанда оларға көмек берудің орнына тайқап Сыр бойынан Солтүстікке қарай жылжып кетуі. Ал қыздарын М.Шайбани ханға берудегі мақсаты да соның әскер күшімен Жәнібек ханның ұлдарын әлсірету еді. Алайда Қасым әлі хандық дәрежеде болмаса да өзінің бауырлары Жиренше, Қамбар, Махмұт, Әдік сұлтандармен бірге отырып Шайбани ханға бірнеше рет соққы беріп Түркістан аймағындағы қалаларды өздеріне қаратып алған. Міне осындай жағдайды көріп отырған қазақ халқының алдында Бұрындық ханның ешбір беделі қалмаған еді [1, 270-б.].

Ал мұндай жағдайда Қасым хан Бұрындықтың жанында болуды қаламайтын. Егер жанында болса оған құрмет жасауға тура келетін. Оған құрмет көрсетілмесе аға алдында немесе хан алдында сынға ілінуі сөзсіз. Сол себептен Қасымхан Бұрындық ханнан іргесін аулақ ұстауға тырысатын. Бұрындық ханның ордасы Сарайшық қаласында орын тепсе [1, 30-б.], ал Қасым хан Жетісу аймағында Қарайол өзенінің бойында орналасқан. Ханның мұнда қыстауы да бар еді.

Бұл көрсетілген хабарлардан Қасымның беделінің қандай зор болып Бұрындықтың тірі кезінде-ақ хандық дәрежеде болғандығын көреміз. Мұндай жағдайға шыдамаған Бұрындық хан Самарқандағы Мұхр Сұлтанханым деген қызының қасына көшіп кеткен. Оның онда вақфтық жері болған [2]. Бұл шамасы 1511 жылы күз айында болса керек. Бұдан соң Жәнібектің баласы Қасым 1511 жылдың тақыр күзінде толыққанды хандық дәрежесіне көтеріледі.

Қасым ханның билік басына келген кезі Орта Азиядағы біраз өзгерістері болған уақытта тура келген. Оның біріншісі Мұхамед Шайбани хан Иран шахының қанжалына түсіп, 1510 жылы Мерв түбінде қаза болды. Оның әскерілері де қызылбастардың толық талқандауымен аяқталып Бұқара, Самарқандт және Түркістанның бірсыпыра қалаларында Темір ұрпағы Бабырдың қолына уақытша болса да көшкен еді.

Бұл жағдайлардың Қасым хан дер кезінде пайдаланып өзінің оңтүстік Қазақстанда билігін нығайтуға тырысты. Алайда дәл осы кезде тілегенге сұраған дегендей Сайрам